

Virve Riikonen

Internetin suunnitelmallinen hyötykäyttö opintokerhoissa

Internet tarjoaa uusia mahdollisuuksia myös perinteiselle opintokerho-opiskelulle. Mutta millaisia, ja mikä on tällaisen opiskelun luonne, ne selviävät vasta itse kokeilemalla. Kiinnostavaa on erityisesti se, millaisilla pedagogisilla ja teknisillä edellytyksillä opintokerholle ominainen tavoitteellisuus toteutuu opiskeltaessa Internetin välityksellä.

Opintotoiminnan Keskusliitto (OK-Opintokeskus), Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitto (Kristillinen Opintokeskus), Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto (TJS) ja Vapaan Sivistystoiminnan Liitto (VSL) toteuttivat vuosina 1996-97 projektin nimeltä *Internetin suunnitelmallinen hyötykäyttö opintokerho-opiskelussa*. Siinä arvioitiin tällaisen opiskelun käynnistämiseksi tarvittavia teknisiä, pedagogisia ja lainsäädännöllisiä valmiuksia. Projekti jakaantui kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä koulutettiin opintokeskusten henkilökuntaa käyttämään Internetin peruspalveluita sekä Internetiä teknisenä että pedagogisena välineenä. Toisessa vaiheessa käynnistyivät opintokeskuskohdaiset kokeiluprojektit, jonka jälkeen arvioitiin saadut tulokset ja kirjoitettiin aloitteleville virtuaalikerhoille tarkoitettu opinto-opas. Projekti toteutettiin opetusministeriön tuella.

Kokeiluun valitut ratkaisut olivat tekniseltä toteutukseltaan melko yksinkertaisia: kerhot toimivat lähinnä avoimina tai suljettuina postituslistoina tai www-sivuina avoimine tai suljettuine keskustelupalstoineen. Kokeiluprojekteissa tekniseen yksinkertaisuuteen päädyttiin lähin-

nä kahdesta syystä. Haluttiin kokeilla sellaisia ratkaisuja, jotka olisivat jokaisen ruohonjuuritason opintokerhon ulottuvilla. Haluttiin myös keskittyä nimenomaan sisällöllisiin kysymyksiin ja jättää siksi tekniset hienoudet vähemmälle huomiolle.

Tavoitteet

Projektin aikana etsittiin vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Miten Internetissä kokoontuvan opintokerhon opinto-ohjelma tulisi suunnitella?
- Mikä on ohjaajan rooli sähköisessä opintokerhossa?
- Mikä on sähköisen opintokerhon optimaalinen koko?
- Mikä on tapaamisten merkitys tavoitteellisuuden toteutumisen kannalta?
- Voiko opintokerho olla avoin vai edellyttääkö tavoitteellisuuden toteutuminen suljettuja opintokerhoja?

Työhypoteesina oli, että tavoitteellisuuden toteutumisen ehtoja ovat hyvin valmisteltu opinto-ohjelma ja/tai aktiivinen opintojen ohjaaja.

Oletus pitikin pääosin paikkansa, vaikka esimerkiksi ohjaajan merkittävä rooli opintojen onnistumisen ja kerholaisten aktivoimisen kannalta oli yllätys. Toisaalta kokeilun aikana tuli esiin sellaisiakin seikkoja, joita ei olisi osattu ottaa huomioon ilman toteutettuja kokeiluprojekteja.

Kirjallisen viestinnän hankaluus

Yksi projektin selkeistä tuloksista oli havainto, että Internetin käytön aloittaminen ja siihen rutinoituminen on uusille käyttäjille oletettua hankalampaa. Lähes jokainen kokeiluprojekti lähti käyntiin kangerrellen johtuen nimenomaan osallistujien tuntemasta arkuudesta sähköpostiviestintää kohtaan. Arkuutta aiheuttivat sekä uuden tekniikan käyttö että tuntu kirjallisen viestinnän lopullisuudesta. Osanottajat tunsivat epävarmuutta siitä, lähtivätkö viestit sinne, mihin ne oli tarkoitettu. Myös vaatimus omien kirjoitusten tasosta näytti helposti nousevan liian korkeaksi, kun kaikki kirjoitettu jäi pysyvästi esille opintokerhoon. Fyysiseen vuorovaikutukseen kuuluvan oheisviestinnän ja välittömän palautteen puuttuminen näytti hämmen-

tävän opintokerholaisia ja lisäävän arkuutta osallistua kerhon toimintaan.

Alkukankeus oli ominaista lähes kaikille kokeiluprojekteille, joten sitä myös yritettiin ratkaista eri keinoin. Kerhoissa kokeiltiin sitä, miten erityyppiset tehtävät vaikuttavat kerholaisten motivoitumiseen. Näyttääkin siltä, että alkukankeuden aikana kerholaiset vastasivat mieluummin lyhyisiin ja yksiselitteisiin kysymyksiin kuin pohtivat laajoja asiakokonaisuuksia. Toinen havainto oli se, että opintokerhon alkurutiineihin, so. opintosuunnitelman tekoon, tutustumiseen sekä tavoitteista ja toiveista keskustelemiseen on varattava runsaasti aikaa. Tällöin jokainen kerholainen ehti mukaan keskusteluun ja totuttautuu samalla sähköisen kerhon toimintamuotoon.

Opintosuunnitelma

Opintokeskuskohtaisissa kokeiluissa kerholaiset suunnittelivat opinto-ohjelmansa joko keskustelemalla verkossa tai järjestämällä aluksi yhteisen tapaamisen, jossa sovittiin opiskelun pääperiaatteet, kuten missä tahdissa ja mitä

OK-opintokeskuksen Suomen Lihastautiliiton ja MS-liiton kanssa yhteistyössä toteutetun Liikuntavammaisten opiskelupalvelujen kokeilu- ja kehittämisprojektin tavoitteena oli luoda liikuntavammaisille mahdollisuus osallistua verkostomaiseen työskentelyyn. Lisäksi odotettiin saatavan tietoa siitä, minkälaista ohjausta ja neuvontaa vammaiskäyttäjät tarvitsevat opinnollisessa sähköpostin käytössä ja minkälaisia palveluja heille on sähköpostin välityksellä tarjolla.

Kerho aloitettiin järjestämällä vammaisten ja vastuuorganisaatioiden edustajien yhteinen suunnittelukokous. Tämän jälkeen perustettiin asiasta kiinnostuneille Internetiin yhteinen keskustelufoorumi, tietorinki-lista. Tietorinkilistalaiset jaettiin kolmeen opintokerhoryhmään, jotka olivat Tekniikkaryhmä, Tiedonhakuryhmä sekä Oppiminen ja vuorovaikutusryhmä. Kullekin ryhmälle sovittiin oma tehtävä, jonka jälkeen ryhmät alkoivat ohjaajiensa aloitteesta käsitellä teemaansa liittyviä kysymyksiä.

Kerhoissa tuli selvästi esiin sekä ohjaajien tottumattomuus edetä teemasisällöissä suunnitelmallisesti ja järjestelmällisesti että vaikeus aktivoida ryhmän jäseniä yhteiseen vuorovaikutukseen. Toisaalta projektissa huomattiin myös aktiivisen tutoroinnin tärkeys. Positiivista kokeilussa oli se, että keskustelu kerhoissa oli runsasta ja sähköpostin käytön kannalta opettavaa. Lisäksi kokeilussa kävi ilmi, että halua ja kiinnostusta tämänlaatuiseen toimintaan on runsaasti.

Kristillisessä opintokeskuksessa toteutettiin www-sivuilla *Raamatun monet kasvot* – opintokerho. Se liittyi samannimiseen TV-sarjaan ja www-sivuillekin toimitettuun kirjaan. Sivulla oli mahdollisuus osallistua keskusteluun sekä keskustelupalstalla että avoimessa tai suljetussa opintokerhossa. Jokaisella keskustelufoorumilla edettiin teemoittain kirjan lukujen mukaan. Suljetussa kerhossa osanottajamäärä oli rajattu ensin 20:een, mutta myöhemmin se nostettiin 25:een, kun todettiin, etteivät kaikki sisäänkirjoittautuneet olleet aktiivisia kirjoittajia. Keskustelupalsta poikkesi opintokerhoista olennaisesti siinä, että sitä ei ohjattu eikä siinä annettu keskustelua suuntaavia lisäkysymyksiä.

Syyskauden kuluessa *Raamatun monet kasvot* -internet sivuilla oli yhteensä noin 10 500 käyntiä. Viikoittain teemaan kirjoitti 1-8 henkilöä, mutta sivuilla kävi usea sata henkeä viikossa. Avoimeen tai suljettuun opintokerhoon ei muodostunut kiinteää osanottajajoukkoa. Avoin opintokerho veti ehkä reilut puolet enemmän surffailijoita kuin suljettu.

opiskellaan. WWW-sivuina toimineessa opintokerhossa ohjelma mukaili opiskeluun liittyvää TV-sarjaa ja oli siten suunniteltu valmiiksi jo ennen kerhon alkamista.

Opinto-ohjelmat etenivät pääosin kronologisesti teemoittain. Yleensä kunkin teeman alusti joko opintokerhon ohjaaja tai yksi kerholaisista. Tässä suhteessa *Raamatun monet kasvot* erosi muista kokeiluprojekteista. Suljetussa ja avoimessa opintokerhossa teemat vaihtuivat viikoittain, mutta sen lisäksi kerholaisten oli mahdollisuus vaihtaa ajatuksia myös muista teemoista kaikille avoimella keskustelupalstalla.

Kronologisesti etenevissä kerhoissa ryhmän jäsenten oli määritettävä myös opiskelun tempo. Suosituin tahti oli teema per viikko, mikä joissain tapauksissa osoittautui liian kiireiseksi. Opiskelijat pystyivät osallistumaan kerhon toimintaan yleensä noin kerran viikossa, jolloin he esittivät omat ajatuksensa ohjaajan alustukseen. Tämän ohella kerholaiset olisivat halunneet kommentoida myös muiden kerholaisten lähettämiä viestejä. Viikko per teema -tahdilla tähän ei kuitenkaan jäänyt aikaa, jolloin tunnetta todellisesta vuorovaikutuksesta ei syntynyt. Samasta syystä kerholaisilla oli usein myös sellainen tunne, että kiinnostava keskustelu katkesi kuin kanan lento juuri, kun se alkoi päästä vauhtiin. Yksi ratkaisu tähän olisikin ollut sopia siitä, että vapaamuotoinen keskustelu voi jatkua verkossa vielä sen jälkeen, kun

opiskeltava teema on vaihtunut. Käytännössä tämän ratkaisun toimivuutta näytti kuitenkin haittaavan kerholaisten mahdollisuus osallistua kerhon toimintaan vain kerran viikossa: yleensä kerholaiset kommentoivat mieluummin ajankohtaista teemaa, kuin jäivät pureskelemaan jo ohitettua asiaa.

Joissain kerhoissa tempo oli määritetty sellaiseksi, että kerholaiset opiskelivat yhtä teemaa kaksi viikkoa. Ohjelmaa suunniteltaessa tuli esiin epäily, että kaksi viikkoa olisi liian pitkä aika keskustelun ylläpitämiseksi. Tämän vuoksi kerholaiset sopivat jo etukäteen, että kunkin kahden viikon aikana ohjaaja kokoaa keskustelun vähintään kerran ja huolehtii sen stimuloimisesta tarvittaessa. Tämä osoittautui käytännössä erittäin toimivaksi ratkaisuksi.

Joissakin kerhoissa kerholaiset tekivät aluksi myös eräänlaisen ryhmäsopimuksen kerhoon osallistumisesta. Sopimuksessa sovittiin esimerkiksi siitä, että jokainen kerholainen ilmoittaa olemassaolostaan vähintään kerran viikossa, vaikka ei aktiivisesti pystyisikään keskusteluun osallistumaan. Tällä tavalla haluttiin varmistaa keskustelun kohtalainen aktiivisuus samalla, kun jokainen kerholainen sitoutui kantamaan vastuuta kerhon toiminnasta. Vastuuta jaettiin myös sopimuksella, että kukin kerholainen vastaa vuorollaan yhden teeman alustuksesta.

Monikulttuurisuuskerhossa (OK-opintokeskuksen kokeilu) eri puolella Suomea asuvat kerholaiset opiskelivat varsin erilaisia monikulttuurisuuteen liittyviä asioita, suomenruotsalaisuudesta, rasismista, kulttuurien välisestä viestinnästä... Teema vaihtui kahden viikon välein. Kunkin teeman ohjaamisesta vastasi yksi kerholainen, joka alusti uuden teeman, aktivoi keskustelua sekä teki yhteenvedon siitä, mitä on opittu. Kokonaisuudessaan kerho toimi viisi kuukautta.

Kerho toimi avoimena postituslistana. Siinä testattiin myös sitä, miten muut Internetin käyttäjät reagoivat avoimeen opintokerhoon. Kokeilun aikana ryhmään liittyi kolme uutta henkilöä. Yksi poistui listalta jo varhaisessa vaiheessa joko siksi, että hän ei kokenut listaa omakseen, tai siksi, että hän koki itsensä ulkopuoliseksi. Kaksi muuta ulkopuolista oli mukana loppuun asti, vaikkakaan eivät aktiivisesti osallistuneet keskusteluun.

Eri opiskelutapoja ei monikulttuurisuusopintokerhossa juurikaan kokeiltu. Lähes kaikki ohjaajat lähettivät alustuksensa kerholaisille liitetiedostona ja esittivät sitä koskevia kysymyksiä sähköpostissa. Lisäksi kerholaisia kehoitettiin tutkimaan päivän lehtiä ja www-sivuja sekä katsomaan tietty elokuva. Yksi syy opetusmenetelmien monotonisuuteen on varmasti tottumattomuus sähköpostin käyttöön. Sähköpostipedagogiikan kehittyessä onkin hyvä kiinnittää enemmän huomiota metodisiin seikkoihin ja erityisesti siihen, miten Internetin vuorovaikutuksellisuutta on mahdollista hyödyntää opiskelussa.

Nettiohjaajan hyviä ominaisuuksia: ahkeruus ja psykologinen silmä

Ohjaajan rooli sähköisen opintokerhon onnistumisen kannalta on projektien perusteella jopa merkittävämpi, kuin alun perin kuviteltiin. Ohjaajan tärkeimmiksi ja aikaa vievimmiksi tehtäviksi osoittautuivat keskustelun aktivointi ja opiskelijoiden motivointi. Kaikissa kerhoissa ohjaaja oli varsinainen primus motor, joka ruokki keskustelua jatkuvasti eri tavoin antamalla muille kerholaisille tehtäviä, teemoja sekä tunnustusta ja kannustusta. Opiskelijoiden motivoitumiseen puolestaan vaikutti suoraan ohjaajan kyky huomioida kerholaiset. Tämä oli erityisen tärkeää silloin, kun kerhoon liittyi uusi jäsen tai joku aikaisemmin passiivinen opiskelija intoutui esittämään mielipiteitään.

Aloittelevan sähköisen opintokerhon ohjaaminen näyttääkin olevan perinteisen kerhon ohjaamista vaativampi tehtävä. Esimerkiksi opiskelijoiden huomioiminen ja motivointi, joka on tehtävä aina kirjallisesti, teetätti enemmän työtä kuin perinteisessä kerhossa. Toisaalta myös se, etteivät perinteiset pedagogiset menetelmät

päteneetkään verkossa, jolloin ne oli “keksittävä” itse, lisäsi ohjaajan työmäärää. Jokainen ohjaajana toiminut joutui miettimään kahta peruskysymystä: miten huomioida tasapuolisesti kerholaisia ja millaisilla tehtävillä heitä voi parhaiten motivoida asianomaisen asiakokonaisuuden opiskeluun? Sähköisen opintokerhon ohjaaminen näyttääkin olevan oma “taiteenlajinsa”, jonka perusperiaatteet olisi hyvä tuntea ennen ohjaajaksi ryhtymistä.

Myös yksittäisen kerholaisen vastuu kerhon toimivuudesta on merkittävä. Läsnaolo on aina ilmaista kirjallisessa muodossa, sillä muutoin osallistuminen kerhon toimintaan ei välity muille kerholaisille. Projekteissa kerholaiset oppivatkin ottamaan toisiaan huomioon viittaamalla muihin viesteihin ja henkilöihin, joiden ajatuksia he kehittivät tai kommentoivat.

Kokeiluprojektien perusteella aloittelevan opintokerhon ihannekoko näyttää olevan 10-15 henkilöä. Tällöin kerho toimi riittävän aktiivisesti, ohjaajalla on mahdollisuus huomioida kaikki kerholaiset eivätkä kerholaiset huku kerhoon tulleisiin viesteihin.

TJ'S Opintokeskuksen työttömille tarkoitettu Internet-opintokerhon kokeiluprojekti toteutettiin viikon aikana keväällä 1997. Opintokerhon tarkoituksena oli perehdyttää kerholaiset Internetin tarjoamiin palveluihin. Opiskelijat rekrytoitiin kokeiluun lähettämällä esite virtuaalisesta opintokerhosta työttömyyskassoille sekä erilaisille työttömien yhteisöille. Lisäksi käytettiin apuna opintokeskuksen entisiä aluetoimistojen työntekijöitä. Opintokerhoon valittiin 10 henkilöä. Kaikilla opintokerhon jäsenillä ei ollut omia Internet-yhteyksiä, ja siksi toteutuksessa päädyttiin kahden luokan järjestelmään. Toinen luokkatila oli Kuopiossa ja toinen Helsingissä. Kerholaisten oli mahdollista käyttää tietokoneita joka päivä kahden tunnin ajan.

Opintokerhossa opiskeltiin Internetin peruspalveluiden käyttöä. Kerho toimi viikon ajan joka päivä. Sekä tiukka toteuttamisaikataulu samoin kuin kerholaisten rekrytointi aiheuttivat ongelmia. Myös tietokoneiden ja internet-palvelujen puuttuminen sekä tietotaidolliset erot Internetin palveluiden suhteen. Ongelmista huolimatta kokeiluprojekti eteni suunnitellun aikataulun mukaisesti ja oli kokonaisuudessaan positiivinen kokemus.

Alkutapaaminen madaltaa kynnystä

Pohdittiin myös sitä, edellyttääkö opintojen tavoitteellisuuden toteutuminen opintokerholaisen tapaamisissa. Joidenkin mielestä tapaamisessa syntynyt tuttuuden tunne madaltaa sähköisen viestinnän aloittamiselle ominaista korkeaa kynnystä. Joidenkin mielestä sen sijaan opintokerho voi toimia verkossa onnistuneesti myös silloin, kun sen jäsenet eivät tunne toisiaan "näöltä", ja voidaan - niin haluttaessa - hyödyntää anonymiteetin mahdollisuutta. Äärimmäisten mielipiteiden mukaan verkkokulttuuriin ei edes kuulu se, että sitä kautta kommunikoivat ihmiset tietäisivät, miltä keskustelukumppani näyttää tai mitä hän ylipäätään puuhailee.

Yksiselitteistä vastausta ei siis saatu. Jokaisen opintokerhon on ratkaistava asia itselleen parhaiten sopivalla tavalla.

Avoim vai suljettu opintokerho

Kahdessa kokeiluprojektissa testattiin suljetun ja avoimen opintokerhon välistä eroa. Keskeinen kysymys oli, edellyttääkö tavoitteellisuuden toteutuminen rajattua osallistujajoukkoa ja siten suljettua opintokerhoa. Kiinnostavaa oli myös se, miten muut Internetin käyttäjät suhtautuvat avoimeen opintokerhoon: liittykö siihen toimintaa piristävä vai häiritsevä määrä kerhon ulkopuolisia jäseniä?

Molempien kokeiluprojektien perusteella näyttää siltä, että opintokerhon tavoitteellisuuden toteutuminen ei ole riippuvainen siitä, toimii kerho suljettuna vai avoimena. Kerhot etenivät tavoitteiden mukaisesti, vaikka niihin liittyikin ulkopuolisia jäseniä. Toisaalta ennen kokeilun alkua lausuttu pelko yleisöryntäyksestä ei myöskään toteutunut. Esimerkiksi avoimena postituslistana toimineeseen *Monikulttuurisuuskerhoon* liittyi vain muutama ulkopuolinen, jotka eivät olleet kovinkaan innokkaita osallistumaan itse keskusteluun. Itse asiassa kerholaiset olisivat halunneet enemmän ulkopuolisia piristämään ja stimuloimaan keskustelua.

Lopuksi

Internetin suunnitelmallinen hyötykäyttö opintokerho-opiskelussa oli antoisa ja valaiseva projekti. Sen ansiosta kaikkien mukana olleiden opintokeskusten tietotaidolliset ja tekniset valmiudet kehittää opintokerhotoimintaa Internetissä paranivat huomattavasti. Toisaalta erityisesti opintokeskuskohtaiset kokeiluprojektit selvensivät niitä mahdollisuuksia ja ongelmia, joita Internetissä tapahtuvaan opintokerhotoimintaan liittyy. Ongelmat voidaan aina ratkaista ja siten kokeilussa ilmenneet pulmat auttavat kehittämään virtuaaliopintokerhotoimintaa yhä parempaan suuntaan. Selvää lienee kuitenkin se, että tietotekniikan kehitys tarjoaa myös opintokerhotoiminnalle aivan uusia ulottuvuuksia.